

מעדני שבת

פרשת פנחס תשפ"ג

גליון שנ"ד

— מעדנים על הפרשה בהלכה ובאגדה —

נערך בס"ד ע"י מתתיהו אליהו הכהן זילביגר

תפילת מוסף

השו"ע (רס"ח ב') פוסק אם טעה בתפילת שבת והתחיל תפלת החול גומר אותה ברכה שנזכר בה שטעה ומתחיל של שבת, בערבית בשחרית מוסף ומנחה. וי"א דבמוסף פוסק אפילו באמצע ברכה. המ"ב מפרש דס"ל דבמוסף לא שייך כלל תפלת י"ח ברכות דאף בחול יש רק שבע ברכות ולכך פוסק מיד. ודעה א' ס"ל דבדיעבד גם במוסף אם התפלל י"ח ברכות והוסיף בה ונעשה לפניך חובותינו בתמידי יום ובקרבת מוסף יצא לכך גם לה שייך בדיעבד הברכה של חול, ופסק כשיטה ב' משום ספק ברכה לבטלה. השו"ע (ק"ז) פוסק שהמסתפק אי התפלל מוסף אינו חוזר ומתפלל אפי' בתורת נדבה.

נשים

רבי עקיבא איגר (מהדורא קמא סי' ט) כתב דנשים פטורות מתפלת מוסף כיון דנשים לא היו שוקלות אין להם חלק בקרבנות ציבור. בשו"ת באר יצחק (או"ח כ') תמה על זה דא"כ תקשה למ"ד שכהנים פטורים משקלים וכן קשה מקטנים הפחותים מבן כ' הפטורים משקלים, וכי יפטרו ממוסף, אלא מוכח דאין תפילת מוסף תלוי בשקלים כלל וממילא גם נשים חייבות.

הצל"ח (רפ"ד דברכות) כתב דנשים פטורי מתפלת מוסף לפי דהוי מצות עשה שהזמן גרמא, כי דוקא שאר תפילות הם חייבות לפי דרחמי ניהו אבל מוסף דאינה רחמי נשים פטורות. המ"ב (ק"ו סק"ד) מביא דברי הצל"ח וכתב שהגמג' גבורים פסק דנשים חייבות בתפילת מוסף.

הזכרת הקרבנות

הרמ"א (תפ"ח ג') כתב נוהגין לומר בכל תפלת מוסף פסוקי מוסף היום אחר שאמר על ידי משה עבדך כאמור, ובדיעבד אם לא הזכיר אותם כלל יצא.

החיי אדם כתב שאם טעה במוספין והזכיר של יום אחר, וכן בסוכות שאמר ביום א' דחיה"מ מה שאינו שייך כלל לאותו יום כגון שאמר ביום הרביעי אם לא סיים הברכה יתחיל מפסוקי הקרבנות ואם סיים הברכה אין צריך לחזור, דכיון שאמר ונעשה לפניך קרבנות חובותינו תמידין כסדרן ומוספים כהלכתן וכו' יצא, ומה שאמר אח"כ בטעות אינו הפסק בתפילה.

השואל ומשיב (מהדורה רביעאה ב' ק"ח) חולק וכתב שמה שהזכיר מוספין של יום אחר הוה הפסק וצריך לחזור ולהתפלל. גם בשו"ת להורות נתן (ח' כ"ז) כתב שצריך לחזור דע"י שהוסיף והזכיר מוספים של חג אחר גרע טפי כי גילה בזה שמה שאמר ונקריב לפניך קרבנות חובותינו וכו' היתה כוונתו על קרבנות אלו השגויים.

המ"ב (תפ"ח סק"ג) פוסק כחיי אדם. הבצל החכמה (ב' ס"ח) מחדש שמ"מ אם טעה בסוכות ביום טוב שני של גליות ואמר קרבנות של יום שני בלבד צריך לחזור ולהתפלל כי היכי דלא ליזלזל בקדושת יום טוב שני ובצירוף השו"מ דתמיד צריך לחזור. ויש שמפקפק בזה. קודם תפלת מוסף נוהגים לומר אשרי וחצי קדיש. המ"ב (רפ"ד סק"ט"ו) כתב שהקדיש שייך לאשרי. א"כ כשרוצים לקיים דרשה קודם תפלת מוסף, נכון שידרוש אחר סיום ההפטרה קודם אמירת אשרי. המהר"ם שיק (או"ח קכ"ו) כתב שאין קפידא בהפסק כיון דאמר אשרי נתחייב בקדיש, והדרשה אינו הפסק דמצות אין מבטלות זו את זו.

איתא בגמ' (ברכות כ"ו:) רבי יוסי ברבי חנינא אמר תפלות אבות תקנום, רבי יהושע בן לוי אמר תפלות כנגד תמידין תקנום, ומבואר שם שגם רבי יוסי ברבי חנינא דס"ל תפלות אבות תקנום מודה דאסמכינהו רבנן אקרבתות דאי לא תימא הכי תפלת מוסף מאן תקנה.

זמנה

שנינו במשנה (ברכות כ"ו.) תפילת מוספין כל היום רבי יהודה אומר עד שבע שעות. ואיתא בגמ' (כ"ח.) שאע"פ שאפשר להתפלל כל היום מ"מ נקרא פושע. השו"ע (רפ"ו א') פוסק זמן תפלת מוסף מיד אחר תפלת השחר ואין לאחרה יותר מעד סוף ז' שעות. ואם התפלל אותה אחר שבע שעות נקרא פושע ואעפ"כ יצא ידי חובתו מפני שזמנה כל היום. ואם שכח ולא התפלל עד שעבר כל זמנה אין לה תשלומים. המ"ב מפרש משום שנזכר בה קרבן מוסף וקרבן מוסף אין לה תשלומין, משא"כ שארי תפלות שלא נזכר בהם קרבן כלל יש להן תשלומין.

עוד איתא בגמ' (כ"ח.) היו לפנינו שתי תפלות מנחה ומוסף, מתפלל של מנחה ואח"כ מתפלל של מוסף שזו תדירה וזו אינה תדירה, ר' יהודה אומר מתפלל מוסף ואח"כ מתפלל מנחה שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה עוברת, אמר רבי יוחנן הלכה מתפלל מנחה ואח"כ מוסף. וכ"ה בשו"ע (רפ"ו ד) ומביא שם וי"א דהיינו דוקא שצריך עתה להתפלל שתיהן, כגון שרוצה לאכול ואסור לו לאכול עד שיתפלל מנחה, אבל אם א"צ עתה להתפלל מנחה יכול להקדים של מוסף. ומיהו אם הגיע מנחה קטנה יתפלל מנחה תחלה. המ"ב (ס"ק י"ב) כתב שלדעת הרמ"א שאין איסור לאכול קודם מנחה כשהגיע זמן מנחה גדולה אלא בסעודה גדולה וסעודת שבת לא מקרי סעודה גדולה כ"א סעודת נשואין או ברית מילה אין צריך להתפלל עתה מנחה.

עוד כתב השו"ע יש מי שהורה שאין עושים כן בצבור להקדים תפלת מנחה לתפלת מוסף כדי שלא יטעו.

המ"ב (ס"ק י"ג) כתב שאם הוא סמוך לערב ואין לו שהות להתפלל שתיהן יתפלל מוסף, דמנחה יש לה תשלומין בערבית משא"כ במוסף, ויש חולק' בזה.

האגרות משה (או"ח ד' ס"ח) דן במי שהגיע לבית הכנסת מאוחר והצבור כבר התפללו שחרית ויש עדיין הרבה זמן לק"ש ולתפלת שחרית, האם יתפלל עתה מוסף עם הצבור כדי שיתפלל תפילת מוסף עם הצבור ואחר כך יתחיל תפלת שחרית או צריך להתפלל תחילה שחרית כדי שיקיים הא דתדיר קודם אף שע"י זה יתפלל גם תפלת מוסף ביחיד. ונוטה שיתפלל תפילת שחרית תחילה.

עוד שנינו במשנה (ל'). רבי אלעזר בן עזריה אומר אין תפלת המוספין אלא בחבר עיר, וחכמים אומרים בחבר עיר ושלא בחבר עיר, רבי יהודה אומר משמו כל מקום שיש שם חבר עיר יחיד פטור מתפלת המוספין. הטעם לומר שמוסף הוא דוקא בצבור ואינו כשאר תפילות שכל אחד חייב הוא משום שהוא במקום הקרבת הקרבן צבור ואינה תחנונים לכן לא הוטלה המצוה רק על הצבור. להלכה פוסק השו"ע שם שכל יחיד חייב להתפלל תפלת המוספין בין אם יש צבור בעיר או לא.

כתיב (כה, יא) 'פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב וגו', ורש"י מפרש מפני שהיו השבטים מבזין אותו ראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לע"ז יהרוג נשיא שבט מישראל לכן יחסו אחר אהרן. החתם סופר תמה מאי מהני יחוסו, וכי מי לא ידע זה ומ"מ יש בזיון שהוא מבנות פוטיאל. ועוד קשה על השבטים מה בכך שהוא מבנות פוטיאל מ"מ הוא זריז ונשכר להנקם באויבי ה', והלא אפי' ממזר ת"ח קודם לכה"ג ע"ה, וכל שכן שהוא עדיף מנשיא שבט שאינו עושה מעשה עמך, והלכה למשה מסיני היא שקנאין פוגעין בו. ועוד דרשינן (יבמות ק':) מדכתיב 'והיתה לו ולזרעו אחריו', דבעינן זרעו מיוחס אחריו, מ"ט רמזה רחמנא הכא בהאי עובדא דפנחס. ומפרש שמה דבועל ארמית קנאין פוגעין בו יותר מבשאר עבירות הוא משום שבשאר עבירות אין לנו להמיתו דלמא נפקא מיניה בן דמעלי, אבל בבועל ארמית כתיב (מלאכי ב, יב) 'יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועוונה וגו' ומגיש מנחה', ודרשו חז"ל (סנהדרין פ"ב) לא ער בחכמים ולא עונה בתלמידים ואם כהן הוא לא יהיה לו בן מגיש מנחה לה', וא"כ לא נפיק מיניה בן דמעלי, לכן מותר להורגו. והיינו שהיו מבזין אותו על שהרג לנשיא מישראל, והעיד דלא נפיק מיניה בן דמעלי, א"כ על עצמו העיד שגם הוא לא מעלי דנפיק מבנות פוטיאל, וחשבו שלכן לא נתכהן. ושקר חשבו על אותו צדיק, כי אבי אמו ואמו שניהם נתגייירו בצדק, לכן יחסו הקב"ה אחר אהרן הכהן, שאלו היתה אמו פגומה הלא קי"ל הולד הולך אחר הפגום (קידושין ס"ו:), ומרמז לו ולזרעו אחריו המיוחס אחריו ולא אחר הפגום.

המשך חכמה (כו, יח) תמה שבכל ימי החג כתיבא 'ומנחתם ונסכיהם' לבד ביום רביעי (פסוק כד) ושמיני עצרת (פסוק לז) דכתיבא 'ומנחתם ונסכיהם' בלא וי"ו. ומפרש ע"פ דברי הגמ' (סוכה נ"ה:) אמר ר' אלעזר הני שבעים פרים כנגד שבעים אומות, ופרש"י שירדו גשמים בארצם. ואיתא בגמ' (מנחות ע"ג:) דעכו"ם אינו מביא מנחות ונסכים בפני עצמו, רק עולות הוא מביא ונסכים הבאים עם הזבח. ואם כן בכל הפרי החג שהם עבור הגוים כתיב 'ומנחתם ונסכיהם', להורות דאין מקום להמנחות ונסכים רק בשביל הזבח, שגלל הזבח מביאים גם כן מנחות ונסכים. לא כן בשמיני עצרת שהקרבתו הוא לכפר על ישראל, וכן ביום הרביעי שקרבנו עשרה פרים, והוא להורות על עשר אומות שנתן הקב"ה לישראל, ועליהן כתיב (דברים י, טז) "לא תחיה כל נשמה" (ולכן הוא ביום הרביעי שהוא באמצע כי ארץ ישראל באמצע העולם) ואם כן מהראוי שיתחייבו בני ישראל בקרבן זה, והם מביאים גם כן מנחות ונסכים בפני עצמם. לכן כתוב 'ומנחתם' בלא וי"ו, להורות שאין הבאת הזבח סיבה להקרבת המנחות והנסכים.

המהר"ל בנתיבות עולם (נתיב אהבת ריע פרק א') מביא מדרש בן זומא אומר מצינו פסוק כולל יותר והוא שמע ישראל וגו'. בן ננס אומר מצינו פסוק כולל יותר והוא ואהבת לרעך כמוך. שמעון בן פזי אומר מצינו פסוק כולל יותר והוא את הכבש האחד תעשה בבוקר וגו'. ומפרש מ"ד שמע ישראל הוא משום שהוא דבוק בה' לגמרי וכדכתיב אח"כ ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ושאר המצוות אינם רק פירוש באיזה ענין יבא לאדם הדביקות הגמור, וזה כאשר הוא שומר התורה וכל המצוות הם הכנה אל הדבוק הזה, ובמצוות שמע ישראל הוא עצם הדבוק הזה. מ"ד ואהבת לרעך מבואר בגמ' (שבת ל"א.) גבי אותו גר שבקש להתגייר על רגל א' אצל הלל ואמר לו דעלך סני לחברך לא תעביד, ורש"י מפרש ריעך זה הקב"ה אל תעבור על דבריו שהרי עליך שנאווי שיעבור חבירך על דבריך. מ"ד את הכבש האחד תעשה בבקר הוא כלל גדול בתורה יותר, רצה לומר מה שהאדם עובד הש"י בתמידות הגמור והוא עבדו, וכמו שהעבד לא סר עבודתו מן אדון שלו רק הוא עובדו תמיד, ולכך אמר את הכבש האחד תעשה בבוקר וגו' שזה נאמר על קרבן תמיד שחר וערב דבר זה הכלל בתורה, שתכלית המכוון שיהיה האדם עבד להקב"ה, וכל שאר התורה פירושא שע"י המצוות הוא עובד את בוראו לגמרי.